

EDITORIAL

La perspectiva interseccional en la salut sexual i reproductiva de les dones

Aquest monogràfic es compon de múltiples aportacions que ressalten les experiències dutes a terme en contextos diversos sobre l'atenció a la salut sexual i reproductiva de les dones. Les autores han participat en les jornades de "Pràctiques interseccionals. L'atenció a la salut afectiu-sexual des d'un coneixement transdisciplinar. Experiències a Catalunya, Portugal i Itàlia" realitzades els dies 5, 6 i 7 de maig de 2021 a les aules MS Teams® de la Universitat Rovira i Virgili¹.

En aquesta ocasió han estat convidades professionals de diferents àrees socials, jurídica i sanitària, per poder il·lustrar el que s'està fent en temes de salut afectiu sexual a Itàlia, Portugal i Catalunya des d'un marc interseccional. L'elecció de les àrees geogràfiques es deu, essencialment, a les relacions que a nivell acadèmic i d'activisme mantingudes des de fa anys, entre les participants. Els seus vincles han nascut del desig de reflexionar al voltant la violència obstètrica a l'atenció en salut maternoinfantil, a través de la possibilitat de compartir experiències, estratègies d'èxits, campanyes de sensibilització i mantenir un diàleg i intercanvi obert. A més, la violència obstètrica, malgrat tenir elements ancorats a la cultura, a l'organització sanitària i en el marc polític, que observarem en aquest número, és un fenomen global i de matriu transgeneracional.

Editora Convidada:

Serena Brigidi

Coordinadores de l'edició:

Martha Milena Silva Castro

Rosa Martínez Cuadros

Disseny Gràfic:

Mariana Rey

Associació

Antropologies

ISSN
2013-
0864

¹ Les jornades s'han realitzat amb la contribució econòmica de la Facultat de Lletres, de la Universitat Rovira i Virgili, l'auxili acurat de Pedro Marta i Núria Martorell, personal tècnic-administratiu del Departament d'Antropologia, Filosofia i Treball Social, i del projecte de recerca "*Dones migrades avançant cap a una salut sexual i reproductiva amb mirada transcultural i enfocament d'interseccionalitat de gènere: abordatge dels drets sexuals i reproductius a nivell global en el marc de la Agenda 2030 i la reconfiguració de les polítiques sociosanitàries posteriors a la COVID-19 (Catalunya)*" finançat per l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD).

#10

REVISTA D'ANTROPOLOGIA I INVESTIGACIÓ SOCIAL

CON TEX TOS

Després de l'èxit de les jornades², que en el seu moment no es van registrar per evitar violències de segon ordre i promocionar un espai segur, aquest monogràfic recull el coneixement compartit per part de les ponents durant aquests dies.

Graffiti de Núria Farré Abejón³. Foto de Serena Brigidi, novembre de 2020.

² Les jornades han comptat amb més de 220 inscripcions de procedències i coneixements molt diferents.

³ **Núria Farré Abejón** és una jove artista catalana. S'ha fotografiat el seu grafiti en el parc de les Tres Xemeneies del Poble-Sec de Barcelona. Va capturar l'atenció per la capacitat de l'artista de transmetre la poliedricitat de la cara d'una dona. S'aprecia la idea de la complexitat, de les experiències i de les correlacions. Conceptes que descriuen el contingut tant de les jornades com del número aquí proposat. Per més informació de l'artista, es pot consultar la seva pàgina web: <https://www.nuriafarreabejon.com>

Les comunicacions s'han adaptat al format text, aprofitant la oportunitat de la Revista (Con)textos per editar aquest número especial. Per l'equip editorial d'aquesta revista, la proposta d'editar aquest número monogràfic d'aquest esdeveniment va encaixar des del primer moment amb part dels seus objectius de la seva estratègia editorial. De fet, els textos il·lustren experiències, observacions i pràctiques on s'evidencien les dificultats en l'atenció a la salut materna-infantil, les barreres d'accés als serveis, les paradoxes del sistema i les formes de fer front a aquests buits des dels àmbits socials i els espais d'activismes. Tot això genera una clara evidència: la necessitat de produir i fomentar la investigació en aquest camp.

Malgrat les diverses formes de precarietats que experimenten, les autores han seguit treballant en projectes internacionals, compartint estudis, formacions i participant en associacions nacionals com l'Observatori de Violència Obstètrica a Espanya⁴, el Observatori de la Violència Obstètrica a Itàlia⁵, *Mater Observatori de les maternitats i paternitats contemporànies*⁶, *Associação Portuguesa pelos Direitos da Mulher na Gravidez e Parto*⁷ i algunes entitats transnacionalls com el InterOVO⁸ les quals pretenen promoure millores en la qualitat de l'atenció sanitària de les dones i les seves criatures. Per això, l'elecció editorial ha estat la d'incorporar textos en anglès, castellà i català, que van ser les llengües utilitzades en la jornada, de manera que els textos han mantingut els idiomes originals de les ponències. Així mateix, s'ha comptat amb la possibilitat de presentar els resums de les contribucions en italià i portuguès. A més, els orígens de les autores són importants i han contribuït a la diversitat en l'aproximació sobre el tema de la violència obstètrica que es fa present en el número. Degut al seus significats ontològics i epistèmics, el desig de recuperar o mantenir la llengua materna està relacionat amb un pilar de suport d'aquest monogràfic: la perspectiva decolonial. Una manera més per decolonitzar l'acadèmia i l'obligació de publicar i divulgar en una llengua, l'anglès, que pertany a poques.

En efecte, les contribucions presents són formulades a partir de teories feministes que han ofert eines relacionades amb la interseccionalitat per repensar i analitzar la complexitat de la violència obstètrica, de l'atenció a l'embaràs, el part i la criança, al mateix temps que l'ètica i l'axiologia de la investigació dins aquestes temàtiques. Així, en aquest context, les contribucions evidencien un enfocament interseccional i decolonial i, inevitablement, reflexionen sobre la cura. La interseccionalitat és una perspectiva que ens permet aprofundir més en la qüestió de la salut sexual i reproductiva, però també permet observar quan i per què l'autonomia (de decisió, d'elecció), el desig (de ser o no mare i, quan i com), la vivència corporal d'una dona o el corpus legislatiu d'un país es converteixen en un problema d'exclusió i subalternitat.

⁴ Vegeu <https://observatorioviolenciaobstetrica.es>. Vegeu també "los orígenes del Observatorio de violencia Obstétrica en el Estado Español": En: <https://observatorioviolenciaobstetrica.es/los-origenes-del-observatorio-de-la-violencia-obstetrica-en-el-estado-espanol/>

⁵ Vegeu <https://ovoitalia.wordpress.com>

⁶ Vegeu <https://www.facebook.com/materobservatorimpaternitatscontemporanies>

⁷ Vegeu <https://associacaogravidezparto.pt>

⁸ Es fa referència a aquesta entitat a la publicació BRIGIDI, S., FERREIRO, S. (2018). "Observatorio de violencia obstétrica en España". *Mujeres y Salud*, 43: 42-44.

#10

REVISTA D'ANTROPOLOGIA I INVESTIGACIÓ SOCIAL

CON TEX TOS

Les contribucions s'obren amb l'únic article quantitatiu d'aquest monogràfic, procedent del projecte IMAGiNE Regional Project. Un equip multidisciplinari format per **Emanuelle PESSA VALENTE**, **Benedetta COVI**, **Ilaria MARIANI**, **Aurora BARTELLONI** i **Marzia LAZZERINI** presenten els resultats preliminars d'una investigació relacionada amb la qualitat de l'atenció maternoinfantil durant la pandèmia per COVID19 a Itàlia. L'estudi pretén avaluar la implementació dels estàndards de la Organització Mundial de la Salut, precisament per a la salut materna i neonatal a nou hospitals de maternitat del Friuli Venezia Giulia, una regió del nord-est d'Itàlia. Les dades es van recopilar a través d'un qüestionari, de novembre del 2019 a octubre del 2020, en el qual van participar 2704 dones. De l'anàlisi descriptiva emergeix que la majoria de les dones estan satisfetes amb l'atenció rebuda, però molts aspectes de qualitat en l'atenció estaven per sota de l'estàndard. Característiques vinculades més amb la percepció de les dones, amb el tracte, la comunicació verbal i no-verbal, les qüestions ètiques del acompanyament del part i les relacions entre professionals. De fet, d'aquests aspectes reflexionaran les altres contribucions de caràcter qualitatiu proposades en el monogràfic.

La següent aportació és presentada per **Patrizia QUATTROCCHI** entorn del concepte de seguretat i respecte durant el procés de part i naixement. L'antropòloga presenta un estudi realitzat a Itàlia, Espanya i els Països Baixos entre el 2010 i el 2015, com a part del Programa Europeu de recerca Marie Curie Grant. La finalitat del estudi és la de comprendre com el model no medicalitzat d'acompanyament al part i al naixement pot oferir una millor comprensió i maneig del procés reproductiu. L'autora conclou que és necessari prendre consciència de la legitimitat d'altres ontologies per viure el part i el naixement, més enllà de la perspectiva biomèdica.

A continuació, podem llegir el treball d'**Elena SKOKO**, activista del part respectat a Itàlia i Croàcia, membre d'OVO Itàlia, amb una contribució al voltant de l'economia del do matern. L'autora explica com aquesta teoria permet abordar les causes estructurals de la violència obstètrica. Una d'aquestes consisteix en que, en l'actual economia de la salut, hi ha poc espai per a l'amor, la cura, l'amabilitat, la compassió, l'empatia i el respecte. De fet, aquests dons materns s'exploten per les circumstàncies viscudes per les dones sent condemnades a l'ostracisme. L'autora observa que no podem ignorar la influència que l'economia té en el comportament dels individus i els sistemes. Per això, centrar-se en el do matern permetria combatre la violència obstètrica.

Una altra reflexió antropològica situada des de l'activisme és la que ofereix **Nadia BABANI**. Sent membre d'OVO Itàlia, ella escriu sobre la migració, salut reproductiva i violència obstètrica, però també entorn les pràctiques metodològiques a partir de la qual es construeix aquesta reflexió. A l'article s'evidencien les relacions entre l'activisme i la investigació que han produït un taller sobre el "cos fronterer". Aquesta performance aplega les experiències, els testimonis i les propostes crítiques al voltant del cos matern, de la identitat, de la narració i de les relacions de poder. De fet, després d'una part introductòria on s'expliquen els objectius, segueix una reflexió metodològica on es detallen els aspectes més pragmàtics de la investigació considerant el posicionament de l'autora com a dona, mare, i migrant.

Seguint en el marc de l'antropologia, continua el manuscrit de **Catarina BARATA**, que correspon a una anàlisi de la representació de l'experiència del part d'una migrant afrobrasileira a Portugal. En aquest treball, l'autora integra recursos artístics del seu treball de camp per il·lustrar el "Cos Partit Per la Meitat" de Maíra. L'eix central de l'obra és la relació entre la partera amb diversos professionals de la salut evidenciant formes de racisme obstètric: el cos de la dona brasilera no és apte per donar a llum, per qüestions de mestissatge, per això, l'elecció de la cesària com una solució òbvia per a l'enfrontament d'aquesta presumpta incapacitat. L'autora observa que, si bé l'experiència de Maíra està en situat en un context més ampli d'atenció al part on el maltractament està normalitzat, aquest cas particular fa ressò d'una idea profundament arrelada sobre la puresa racial.

Compartint context a Portugal, però des d'una perspectiva transdisciplinària, **Dulce MORGADO NEVES, Sónia PINTASSILGO i Mário JDS SANTOS** il·lustren el procés de creació i desenvolupament de *nascer.pt* - Laboratori d'Estudis Socials sobre el Naixement, per estudiar el part i la maternitat. Les sociòlogues i l'infermer assenyalen un canvi creixent en l'interès de les investigadores, els activistes i, en general, dels col·lectius cap a les experiències d'embaràs, part i transició a la criança. Per això, des de l'any 2017, a Portugal, es va posar en marxa aquest projecte a partir de la intersecció d'àrees de coneixement com les ciències de la salut, les ciències socials i l'art al voltant del part. La finalitat principal de *nascer.pt* consisteix a produir i difondre coneixement sobre el marc sociocultural, polític i institucional en què es realitzen els parts a Portugal. Així mateix, volen sensibilitzar entorn dels resultats en salut, benestar i satisfacció de les persones en les seves experiències de donar a llum.

En la mateixa línia, s'incorpora l'article de **Serena BRIGIDI**, editora convidada d'aquest número i coordinadora de les jornades. En aquesta investigació es descriu l'experiència de treball de camp els anys 2021 i 2022 amb dones Pakistaneses i Xineses al voltant de les seves pràctiques i (des)trobades en l'atenció a l'embaràs, el part i el puerperi rebut a Barcelona i Badalona. Les narracions de les dones migrades estan marcades per nombrosos exemples del que l'autora defineix com una "estratificació obstètrica interseccional", és a dir, un procés de construcció historicocultural de desigualtat, segregació i formes violentes de vigilància sobre els cossos de les dones migrants.

Seguint al voltant del camp de la migració, **Elisabeth LLAMAS i Serena BRIGIDI** presenten els resultats d'un estudi dut a terme abans de la pandèmia per Farmamundi i finançat per ACCD. La finalitat principal és contribuir a generar una millora en l'atenció de la salut sexual i reproductiva de les dones migrants a partir de la introducció d'una perspectiva integral i de gènere al Sistema Sanitari Català (SSC). Per això, es van utilitzar tècniques mixtes amb l'objectiu d'analitzar les veus de les dones migrants ateses pel SSC, les de les professionals socials i les mediadores culturals, així com les narracions de les professionals de salut del sistema esmentat. Els resultats fan èmfasi en les interaccions comunicatives interculturals com a element determinant per reduir les barreres que dificulten la relació entre agents.

#10

REVISTA D'ANTROPOLOGIA I INVESTIGACIÓ SOCIAL

CON TEX TOS

Les contribucions es tanquen amb un text sobre les experiències de legislar i regularitzar la violència obstètrica a diferents països. En aquest article, **Alessandra BATTISTI**, advocada italiana i defensora dels drets humans al part, membre d'OVO Itàlia, assenyala que la violència a la que s'enfronten les dones durant l'atenció a la salut reproductiva, particularment al part, representa una greu violació dels drets humans de les dones. Al text s'identifiquen alguns elements claus sobre com els països haurien de legislar i regular aquest tipus de violència per garantir la plena protecció i reparació jurídica. Ella suggereix fomentar la investigació i els estudis comparatius, identificar conductes, pràctiques, procediments i omissions que constitueixen violència obstètrica per garantir una tutela judicial efectiva. Igualment, proposa identificar els mecanismes clars i sostenibles de reparació i compensació econòmica pels danys físics i psicològics, treballar en termes de prevencions i seguir els principis dels drets humans de les dones consagrats a la Convenció internacional de les Nacions Unides del 2019.

En definitiva, el que emergeix d'aquests textos és l'absència tant d'una formació en la perspectiva interseccional de gènere i decolonial en l'àmbit sanitari, social i legal, com la falta de mediadores, en el cas de dones migrants, i antropòlogues i sociòlogues, que juntes podrien contribuir al procés de salut, malaltia, prevenció i atenció a la salut sexual i reproductiva. No obstant, aquest monogràfic és una oportunitat per poder re-pensar sobre la salut sexual i reproductiva de les dones. Per una part, permet visibilitat una tasca acadèmica i activista fonamental per a posar les cures en el centre del discurs social. Per l'altra part, també permet seguir estimulant l'interès polític i formatiu en aquestes qüestions que deriven de la violència obstètrica.

Per l'equip editorial de la Revista (Con)textos, format actualment per l'Associació Antropologies i les investigadores pre-doctorals del Departament d'Antropologia de la Universitat de Barcelona, ha estat un plaer poder oferir un espai de coneixement compartit i fer arribar aquestes comunicacions a les nostres lectores. Agraïm a totes les autores la confiança en la revista i el temps dedicat al procés editorial. Per a l'editora convidada, Serena Brigidi, és important agrair profundament l'oportunitat d'haver dedicat aquest número de la revista a la violència obstètrica i a la qualitat de l'atenció materna-infantil. Ha estat un immens gust compartir aquest espai amb companyes atentes i curoses del equip editorial, com també amb les autores que ens han permès una vegada més, re-pensar els drets sexuals i reproductius de les dones.

Serena Brigidi

Martha Milena Silva Castro

Rosa Martínez Cuadros

EDITORIAL

La perspectiva interseccional en la salud sexual y reproductiva de las mujeres

Este número monográfico se compone de múltiples aportaciones que resaltan las experiencias llevadas a cabo en contextos diversos sobre la atención a la salud sexual y reproductiva de las mujeres. Las autoras han participado en las jornadas de **“Prácticas interseccionales. La atención a la salud afectivo-sexual desde un conocimiento transdisciplinar. Experiencias en Cataluña, Portugal e Italia”** realizadas los días 5, 6 y 7 de mayo de 2021 en las aulas MS Teams® de la Universitat Rovira i Virgili¹.

En esta ocasión fueron invitadas profesionales de distintas áreas sociales, jurídica y sanitaria, para poder ilustrar lo que se está realizando en temas de salud afectivo-sexual en Italia, Portugal y Cataluña desde un marco interseccional. La elección de las áreas geográficas se debe, esencialmente, a las relaciones que a nivel académico y de activismo mantenidas, desde hace años, entre las participantes. Sus vínculos han nacido del deseo de reflexionar entorno a la violencia obstétrica en la atención en salud materno-infantil a través de la posibilidad de compartir experiencias, estrategias de éxito, campañas de sensibilización y mantener un diálogo e intercambio abierto. Además, la violencia obstétrica, a pesar de tener elementos anclados en la cultura, en la organización sanitaria y en el marco político que observaremos en este número, es un fenómeno global y de matriz intergeneracional.

¹ Las jornadas se han llevado a cabo con la contribución económica de la *Facultat de Lletres*, de la Universitat Rovira i Virgili, el apoyo cuidadoso de Pedro Marta y Núria Martorell, personal técnico-administrativo del *Departament d'Antropologia, Filosofia i Treball Social*, y del proyecto de investigación *“Dones migrades avançant cap a una salut sexual i reproductiva amb mirada transcultural i enfocament d'interseccionalitat de gènere: abordatge dels drets sexuals i reproductius a nivell global en el marc de la Agenda 2030 i la reconfiguració de les polítiques sociosanitàries posteriors a la COVID-19 (Catalunya)”* financiado por la *Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD)*.

Editora Invitada:
Serena Brigidi

Coordinadoras de la edición:
Martha Milena Silva Castro
Rosa Martínez Cuadros

Diseño Gráfico:
Mariana Rey
Asociación
Antropologies

ISSN
2013-
0864

#10

REVISTA D'ANTROPOLOGIA I INVESTIGACIÓ SOCIAL

CON TEX TOS

Después del éxito de las jornadas², que en su momento no se registraron para evitar violencias de segundo orden y promocionar un espacio seguro, este monográfico recoge el conocimiento compartido por parte de las ponentes durante esos días.

Graffiti de Núria Farré Abejón³. Foto de Serena Brigidi, noviembre de 2020.

² Las jornadas han contado con más de 220 inscripciones de procedencias y conocimientos muy distintos.

³ **Núria Farré Abejón** es una joven artista catalana. Se ha fotografiado su graffiti en el parque de las Tres Xemeneies del Poble-Sec de Barcelona. Capturó la atención por la capacidad de la artista de transmitir la poliedricidad de la cara de una mujer. En ella se aprecia la idea de la complejidad, de las experiencias y de las correlaciones. Conceptos que describen el contenido tanto de las jornadas como del número aquí propuesto. Sobre la artista se puede consultar su página web: <https://www.nuriafarreabejon.com>

Las comunicaciones se han adaptado al formato texto, aprovechando la oportunidad brindada por la Revista (Con)textos para editar y hospedar este número especial. Para el equipo editorial de esta revista, la propuesta de editar un número monográfico de este evento encajó desde el primer momento con parte de los objetivos de su estrategia editorial. En efecto, los textos ilustran experiencias, observaciones y prácticas dónde se evidencian las dificultades en la atención a la salud materna-infantil, las barreras de acceso a los servicios, las paradojas del sistema y las formas de hacer frente a estos vacíos, desde los ámbitos sociales y los espacios de activismo. Todo esto genera una evidencia clara: de la necesidad de producir y fomentar la investigación en este campo.

A pesar de las diversas formas de precariedades que experimentan, las autoras han seguido trabajando en proyectos internacionales, compartiendo estudios, formaciones y participando en asociaciones nacionales tales como el Observatorio de Violencia Obstétrica en España⁴, el Observatorio de la Violencia Obstétrica en Italia⁵, *Mater Observatori de les maternitats i paternitats contemporànies*⁶, *Associação Portuguesa pelos Direitos da Mulher na Gravidez e Parto*⁷ y algunas entidades transnacionales como el InterOVO⁸ las cuales pretenden promover mejoras en la calidad de la atención sanitaria de las mujeres y sus criaturas. A esto se debe también la decisión editorial de incorporar textos en inglés, castellano y catalán, que fueron las lenguas utilizadas en la jornada, de tal manera que los textos han mantenido los idiomas originales de las ponencias. Asimismo, se ha contado con la posibilidad de presentar los resúmenes de las contribuciones en italiano y portugués. Inclusive, los orígenes de las autoras son importantes y han contribuido a la diversidad de la aproximación sobre el tema de la violencia obstétrica que se hace en el presente número. Debido a sus significados ontológicos y epistémicos, el deseo de recuperar o mantener la lengua materna tiene que ver con otro pilar de apoyo de este monográfico: la perspectiva decolonial. Una forma más para decolonizar la academia y la obligación de publicar y divulgar en una lengua, el inglés, que pertenece a pocas.

En efecto, las contribuciones presentadas son formuladas a partir de teorías feministas que han ofrecido herramientas relacionadas con la interseccionalidad para repensar y analizar la complejidad de la violencia obstétrica, de la atención al embarazo, parto y crianza, al mismo tiempo que la ética y la axiología de la investigación sobre dichas temáticas. Así, en este contexto, las contribuciones evidencian un enfoque interseccional y decolonial e, inevitablemente, reflexionan sobre el cuidado. La interseccionalidad es una perspectiva que nos permite profundizar en mayor medida en la cuestión de la salud sexual y reproductiva, pero también permite observar cuándo y por qué la autonomía (de decisión, de elección), el deseo (de ser o no madre y, cuándo y cómo), la vivencia corporal de una mujer o el corpus legislativo de un país se convierten en un problema de exclusión y subalternidad.

⁴ Véase <https://observatorioviolenciaobstetrica.es>. Véase también “los orígenes del Observatorio de violencia Obstétrica en el Estado Español”: En: <https://observatorioviolenciaobstetrica.es/los-origenes-del-observatorio-de-la-violencia-obstetrica-en-el-estado-espanol/>

⁵ Véase <https://ovoitalia.wordpress.com>

⁶ Véase <https://www.facebook.com/materobservatorimpaternitatstemporaries>

⁷ Véase <https://associacaogravidezparto.pt>

⁸ Se hace referencia a esta entidad en la publicación BRIGIDI, S., FERREIRO, S. (2018). “Observatorio de violencia obstétrica en España”. *Mujeres y Salud*, 43: 42-44.

#10

REVISTA D'ANTROPOLOGIA I INVESTIGACIÓ SOCIAL

CON TEX TOS

Las contribuciones se abren con el único artículo cuantitativo de este número monográfico, procedente del proyecto IMAGiNE Regional Project. Un equipo multidisciplinar formado por **Emanuelle PESSA VALENTE**, **Benedetta COVI**, **Iliaria MARIANI**, **Aurora BARTELLONI** y **Marzia LAZZERINI** quienes presentan los resultados preliminares de una investigación relacionada con la calidad de la atención materna infantil durante la pandemia por COVID-19 en Italia. Este estudio pretende evaluar la implementación de los estándares de la Organización Mundial de la Salud, precisamente para la salud materna y neonatal en nueve hospitales de maternidad del Friuli Venecia Giulia, región del noreste de Italia. Los datos se recopilaron a través de un cuestionario administrado desde noviembre de 2019 hasta octubre de 2020, en esta encuesta participaron 2704 mujeres. A partir del análisis descriptivo emerge que la mayoría de las mujeres están satisfechas con la atención recibida, sin embargo, muchos aspectos de calidad en la atención estaban por debajo del estándar. Características vinculadas más con la percepción de las mujeres, con el trato, la comunicación verbal y no-verbal, las cuestiones éticas del acompañamiento del parto y las relaciones entre profesionales. De hecho, de estos aspectos reflexionarán las otras contribuciones de carácter cualitativo propuestas en el monográfico.

La siguiente aportación es presentada por **Patrizia QUATTROCCHI** entorno al concepto de seguridad y respeto durante el proceso de parto y nacimiento. La antropóloga presenta un estudio internacional realizado en Italia, España y Países Bajos entre el 2010 y 2015, como parte del Programa Europeo de Investigación Marie Curie Grant. La finalidad del estudio es la de comprender cómo el modelo no medicalizado de acompañamiento al parto y al nacimiento puede ofrecer una mejor comprensión y manejo del proceso reproductivo. La autora concluye que es necesario tomar conciencia de la legitimidad de otras ontologías para vivir el parto y el nacimiento más allá de la perspectiva biomédica.

A continuación, podemos leer el trabajo de **Elena SKOKO**, activista del parto respetado en Italia y Croacia, miembro de OVO Italia, con una contribución respecto a la economía del don materno. La autora explica cómo esta teoría permite abordar las causas estructurales de la violencia obstétrica. Una de estas consiste en que, en la actual economía de la salud, hay poco espacio para el amor, el cuidado, la amabilidad, la compasión, la empatía y el respeto. De hecho, estos dones maternos se explotan por las circunstancias vividas por las mujeres siendo condenadas al ostracismo. Esta autora observa que no se debería ignorar la influencia que tiene la economía en el comportamiento de los individuos y los sistemas. Por ello, centrarse en el don materno permitiría combatir la violencia obstétrica.

Otra reflexión antropológica situada desde el activismo es la que ofrece **Nadia BABANI**. Siendo también miembro de OVO Italia, ella escribe sobre la migración, salud reproductiva y violencia obstétrica, pero también en relación con las prácticas metodológicas a partir de la cual se construye dicha reflexión. En el artículo se evidencian las relaciones entre el activismo y la investigación que han producido un taller sobre el “cuerpo fronterizo”. Esta *performance* reúne las experiencias, los testimonios y las propuestas críticas alrededor del cuerpo materno, de la identidad, de la narración y de las relaciones de poder. De hecho, tras una parte introductoria en la que se explican los objetivos, sigue una reflexión metodológica en la que se detallan los aspectos más pragmáticos de la investigación considerando el posicionamiento de la autora como mujer, madre y migrante.

Siguiendo en el marco de la antropología, continua el manuscrito de **Catarina BARATA** que corresponde a un análisis de la representación de la experiencia del parto de una migrante afrobrasileña en Portugal. En este trabajo, la autora integra recursos artísticos de su trabajo de campo para ilustrar el “Cuerpo Partido por la Mitad” de Maíra. El eje central de la obra es la relación entre la parturienta con varios profesionales de la salud poniendo en evidencia formas de racismo obstétrico: el cuerpo de la mujer brasileña no es apto para dar a luz, por cuestiones de mestizaje, por ello, la elección de la cesárea como una solución obvia para el enfrentamiento de esta supuesta incapacidad. La autora observa que, si bien la experiencia de Maíra está en consonancia con un contexto más amplio de atención al parto donde el maltrato está normalizado, este caso particular, hace eco a una idea profundamente arraigada sobre la pureza racial.

Compartiendo contexto en Portugal, pero desde una perspectiva transdisciplinar **Dulce MORGADO NEVES, Sónia PINTASSILGO y Mário JDS SANTOS** ilustran el proceso de creación y desarrollo de *nascer.pt* - Laboratorio de Estudios Sociales sobre el Nacimiento para estudiar el parto y la maternidad. Las sociólogas y el enfermero señalan un cambio creciente en el interés de las/los investigadoras/es, las activistas y, en general, de los colectivos hacia las experiencias de embarazo, parto y transición a la parentalidad. Por ello, desde 2017, en Portugal, se puso en marcha dicho proyecto a partir de una intersección de áreas del conocimiento como las ciencias de la salud, las ciencias sociales y el arte alrededor del parto. La finalidad principal de *nascer.pt* consiste en producir y difundir conocimiento sobre el marco sociocultural, político e institucional en el que suceden los partos en Portugal. Asimismo, pretenden sensibilizar entorno a los resultados en salud, bienestar y satisfacción de las personas en su experiencia de dar a luz.

En la misma línea, se incorpora el artículo de **Serena BRIGIDI**, editora invitada de este número y coordinadora de las jornadas. En esta investigación se describe la experiencia del trabajo de campo llevada a cabo en el 2021-22 con mujeres pakistaníes y chinas alrededor de sus prácticas y (des)encuentros en la atención al embarazo, parto y puerperio recibido en Barcelona y Badalona. Las narraciones de las mujeres migrantes están marcadas por numerosos ejemplos de lo que la autora define como una “estratificación obstétrica interseccional”, es decir, un proceso de construcción histórica-cultural de desigualdad, segregación y formas violentas de vigilancia sobre los cuerpos de las mujeres migrantes.

Siguiendo alrededor del campo de la migración, **Elisabeth LLAMAS y Serena BRIGIDI** presentan los resultados de un estudio llevado a cabo antes de la pandemia por Farmamundi y financiado por ACCD. La finalidad principal de esta investigación ha sido contribuir a generar una mejora en la atención de la salud sexual y reproductiva de las mujeres migrantes a partir de la introducción de una perspectiva integral y de género en el Sistema Sanitario Catalán (SSC). Por ello, se utilizaron técnicas mixtas con el objetivo de analizar las voces de las mujeres migrantes atendidas por el SSC, aquellas de las profesionales sociales y las mediadoras culturales, así como las narraciones de las profesionales de salud de dicho sistema. Los resultados ponen énfasis en las interacciones comunicativas interculturales como elemento determinante para reducir las barreras que dificultan la relación entre agentes.

#10

REVISTA D'ANTROPOLOGIA I INVESTIGACIÓ SOCIAL

CON TEX TOS

Las contribuciones se cierran con un manuscrito sobre las experiencias de legislar y regularizar la violencia obstétrica en diferentes países. En este artículo, **Alessandra BATTISTI**, abogada italiana, defensora de los derechos humanos en el parto y miembro de OVO Italia, señala que la violencia a la que se enfrentan las mujeres durante la atención a la salud reproductiva, particularmente en el parto, representa una grave violación de los derechos humanos de las mujeres. En el manuscrito se identifican algunos elementos claves sobre cómo los países deberían legislar y regular este tipo de violencia para garantizar la plena protección y reparación jurídica. Ella sugiere fomentar la investigación y los estudios comparativos, identificar conductas, prácticas, procedimientos y omisiones que constituyan violencia obstétrica para garantizar una tutela judicial efectiva. Igualmente propone identificar mecanismos claros y sostenibles de reparación y compensación económica por los daños físicos y psicológicos, trabajando en términos de prevenir y seguir los principios de los derechos humanos de las mujeres consagrados en la Convención Internacional de las Naciones Unidas del 2019.

En definitiva, lo que emerge en estas investigaciones es la ausencia tanto de una formación en las perspectivas de género, interseccional y decolonial en el ámbito sanitario, social y legal, como la falta de mediadoras, en el caso de mujeres migrantes, y antropólogas y sociólogas quienes juntas podrían contribuir en el proceso de salud, enfermedad, prevención y atención necesario para brindar una adecuada salud sexual y reproductiva. No obstante, este monográfico es una oportunidad para poder re-pensar sobre la salud sexual y reproductiva de las mujeres. Por una parte, permite visibilizar una labor académica y activista fundamental para poner el cuidado en el centro del discurso social. Por la otra, para seguir estimulando el interés político y formativo en estas cuestiones que derivan en violencia obstétrica.

Para el equipo editorial de la Revista (Con)textos, formado actualmente por la Asociación Antropologies y las investigadoras pre-doctorales del Departamento de Antropología de la Universidad de Barcelona, ha sido un placer poder ofrecer un espacio de conocimiento compartido y hacer llegar estas comunicaciones a nuestras lectoras. Agradecemos a todas las autoras la confianza en la revista y el tiempo dedicado al proceso editorial. Para la editora invitada Serena Brigidi, es importante agradecer profundamente la oportunidad de haber dedicado un número de la revista a la violencia obstétrica y la calidad de la atención materna-infantil. Ha sido un inmenso gusto compartir este espacio con las atentas y cuidadosas compañeras del equipo editorial, asimismo, con las autoras que nos han permitido, una vez más, re-pensar en los derechos sexuales y reproductivos de las mujeres.

Serena Brigidi

Martha Milena Silva Castro

Rosa Martínez Cuadros